

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

МО "Курумканский район"

МБОУ "Барагханская СОШ"

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО УНК

СОГЛАСОВАНО

Зам. по УВР

УТВЕРЖДЕНО

Директор МБОУ "БСОШ"

Аюшиева С.И.
Протокол №1 от «31»
августа 2023 г.

Раднаева Е.М.
Протокол №1 от «31»
августа 2023 г.

Ербанов Т.О.
Приказ №76 от «31»
августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Буряад хэлэн»

2 класс

Учитель: Аюшиева Светлана Иннокентьевна

с. Барагхан 2023 г.

Тайлбари бэшэг

Хэлэн болбол арадай хүгжэлтын нэгэ хуби болоно. Түрэл хэлээ шуудалжа, эрдэм мэдэсээ үргэдхэхын тула хурагшад ямар шалтагаанаар хэлээ мэдэхэб, хэлэнэй удха ямар байхаб гэжэ тодорхой мэдэрэлдэ абтаха ёһотой. Харин зүбөөр хэлэжэ хурахын тулада үхибүүд юун тухай хэлэхээ, ямар үгэнүүдые хэрэглэн, хөөрэлдөө үнгэргэхэб гэжэ мэдэхэ шухала.

Хурагшад *литературна уншалга* юун гээшэб гэжэ тон гүнзэгыгөөр ойлгожо абаха ёһотой. Литература хадаа искусствын нэгэһалбари боложо үгэнэ. Тиихэдээ үгэ уншалгын хэшээлнүүдтэ хэрэглэгдэдэг текстнүүд соо ямар үүргэ дүүргэнэб гэжэ үхибүүд мэдэхэ аргатай.

Хоёрдохи классай хурагшад үгэ дээрэ хүдэлхэдөө, нэн түрүүн тэрэнэй олон арга боломжонуудтай танилсана: үгын удха хүнэй досоохи байдал тон найнаар харуулжа, оршон тойронхи байдалай хубилалтануудые хүсэд дүүрэн ойлгохо болоно бшуу.

Текстын удаа үгтэһэн асуудалнуудта үхибүүд ганса нэгэ харюу үгөөд дүүргэхэ бэшэ, харин олон ондоо ханамжануудаараа хубаалдаха.

Удхаараа ойлгосотой богонихон рассказ, онтохо, шүлэг гү, али басни үхибүүд уншахадаа, зохёолой удхые, гол шухала ханал бодолые, үйлэдэгшэ нюурнуудые, тэдэнэй абари зан үйлэ хэрэгүүдые бата бэхээр ойгожо абаха болоно. Уран зохёолой дүрсэлэн харуулдаг аргуудые илангаяа хэлэнэйн баялиг тухай ойлгожо абаха.

Уншанан зохёолойнгоо удхые тайлбарилан хөөрэлдэхэдөө, хурагшад зохёолой удхын гол шухала ба шухала бэшэ ханал бодолые илан оложо, зохёолые хубинуудта хубаажа, тэдэнэйгээ холбоо оложо хураха. Энэ хадаа хурагшад логическа ухаан бодолые хүгжөөлгэдэ туһа хүргэдэг.

Зохёолнуудые уншахадаа, оршон тойронхи юумэнүүд тухай хурагшадые зүб ойлгосотой болгохо гээшэ тон ехэ удха шанартай юм. Литературна уншалгын хэшээлнүүдтэ хурагшад дүй дүршэл хэрэглэхэ: тэдэнэй ойлгосые үргэдхэхын тула байгаалин үзэгдэлнүүдые, хүн зоной ажаһуудалые саг үргэлжэ ажаглаха хүдэлмэри ябуулагдаха ёһотой.

Хургуулида хуралсал ба хүмүүжүүгын хүдэлмэри эрид хайжаруулгада номуудай ашаг туһаламжа хүргэдэгын мэдээжэ ха юм. Номууд эрдэм мэдэсэ үгэхэһөө гадна, хайн хайхан абари зан, арад зондоо унтаршагүй дурлал хүмүүжүүлнэ бшуу.

Үшөө тиихэдэ хурагшад ном уншаха зуураа ажабайдал тухай орёо асуудалнуудта харюу олодог, ажал хүдэлмэрийн ашаг туһые ойлгожо абадаг, ажалша хүниие хүндэлхэ, сэгнэхэ болодог, арад зоной ёһо заншал, сэсэн мэргэн хургаал гүнзэгыгөөр ойлгожо, шэбшэжэ үзэхэ дадалтай болохо.

Хурагшад абяагүйгөөр ба шангаар уншанан зүйл тухайгаа багшын табиһан асуудалнуудта гүйсэд дүүрэн харюу үгэжэ шадаха.

Хурагшад рассказ гү, али статьянуудые уншахадаа, үйлэдэгшэ нюурнуудайн хэһэн хэрэгтэ сэгнэлтэ үгэжэ, тэдээн доторхи үйлэ ушарнуудта, геройнуудта характеристика үгэхэ дадалтай болохо.

Тус классай хурагшад уншанан зүйлөө дэлгэрэнгыгээр ба хуряамжаар хөөрөжэ шадаха, арадай аман зохёолтой, арадай сэсэн хургаалтай танилсалгаяа улам үргэдхэхэ, мэдэсээ улам баяжуулха болоно

Илангаяа тоонто нютаг, арадынгаа ёһо заншалнууд тухай мэдэсээ гүнзэгырүүлжэ, олон шүлэгүүдые, оньһон, үгэнүүдые, үрээлнүүдые сээжээр мэдэдэг болохоһоо гадуур, эпитет, гиперболэ, олицетворении г.м. шүлэгэй уран найруулгын аргуудтай практическаар танилсаха ёһотой. Баснитай танилсажа, тэрэнэй удха узуурыень ойлгожо абаха, тэрээн соохи обрзуудые, тэдэной хэһэн үйлыень ойлгожо, уран гоё талыень мэдэжэ абаха болоно. Онтохонуудые тэдээн соо хэлэгдэһэн шэдитэ зүйлнүүдые зүбөөр ойлгон абаха тон шухала.

Һурагшадай үгэ хэлыень баяжуулха ба зохёохы ханал бодолыень үргэдхэын тула элдэб янзын хүдэлмэри хэжэ байха: хамта уранаар уншалга, хамтадаа хабаадаха зүжэг, нюур нюураар уншалга, хэхэгүүдые сээжээр хэлэхэ г.м. мүн элдэб янзын зохёохы шэнжэтэй бэшэмэл хүдэлмэри дүүргэхэ.

Һурагшад уншаһанаа хубинуудта хубаажа, өөһэдөө түсэб табяад, текстээ тобшоор ба түүбэрилэн хөөрөжэ шадаха дадалтай болохо.

Уншалгын хэшээлэй ехэнхи сагын текст уншалгада, тэрээн хүдэлэлгэдэ зорюулагдаха. уншалгын урда тээ хэгдэхэ хөөрэлдөөн хадаа хэшээл соо уншагдаха материалай удхатай нягта холбоотой байха ёһотой.

Уншалгын хэшээлнүүдтэ үхибүүдэй хараһан, мэдэхэ юумэнүүд хэрэглэгдэжэ, тэрэниеннь үргэдхэын тула багша хадаа байгаалиин үзэгдэлнүүдые, олонийтын ажабайдалы, хүн зоной ажал хүдэлмэри саг үргэлжэ ажаглаха хүдэлмэри ябуулжа байха зэргэтэй.

Хэшээлдээ **«Литературна уншалга»**: Үндэһэн буряад хургуулийн 2-дохи класста уншаха ном баригдана. Авторнууд: Содномов С.Ц., Раданжапова С.В. 2-дохи класс.- Улаан – Үдэ, «Бэлиг» хэблэл, 2019 он; Буряад Уласай Болбосоролой болон эрдэм ухаанай яаманаар зүбшөөгдэһэн.

«Түрэлхи хэлэн» гэхэн һуралсалай номой гол болон тодорхой зорилгонууд

2 классай литературна уншалгын программын гол зорилго - һурагшадта ухаан бодол, сэдхэлэй мэдэрэл, зориг хүгжөөлгэ болоно. Эдир уншагшые хүмүүжүүлгэ, тэрэнэй нигүүлэхы боди сэдхэл хүгжөөлгэ хадаа тон орёо асуудалнуудай нэгэн. Юундэб гэхэдэ, һурагшадай уран зохёол хадуун абалга, дотор байдалай ябаса үхибүүн бүхэнэй зохёол сэдхэлээрээ ойлгон абалгатай холбоотой.

«Түрэлхи хэлэн» номой тодорхой зорилгонууд гэхэдэ:

- уран зохёолнууды дүүрэн хадуун абажа, геройнуудтань сэдхэлээ үбдэхэ, эмоциональнаар хандаха шадабари хүгжөөхэ;
- уран зохёол сэдхэлээрээ мэдэрхэ, ойлгохо, зохёолой дүрсэ байгуулһан уран аргууды таниха, тухайлан бодомжолхо зохёохы дадалнууды хүгжөөхэ;
- хүүгэдэй поэтичeskэ шагналга (поэтический слух), уран һайханда нарин хандалга (художественный вкус) хүгжөөхэ;
- байгаалиин гоё һайхание, оршон ажабайдалы мэдэрэн ажаглаха, сэгнэхэ шадабари хүгжөөхэ;
- хэмжээгээрээ ехэ багашье, удхаараа хүнгэн хүндэшье зохёолнууды гүнзэгыгөөр ойлгохо дадал хүгжөөхэ;
- сэдэбээрээ (темэ), жанраараа элдэб зохёолнууды уншуулжа, һурагшадай мэдэхэ юумэ (кругозор) үргэдхэжэ, тэдэнэй эстетическэ, познавательна дүршэл үргэн болгохо;
- бага наһанай һурагшадта зорюулагдаһан эрхим уран болон научна-познавательна зохёолнуудтай танилсуулха;
- зозёолой хэлэн, удха дээрэнь хүдэлжэ, хүмүүнэй үнэ сэнтэй хараа бүридүүлхэ (формирование ценностных ориентиров личности);
- һурагшадай уншаха һонирхол, эрмэлзэл дээрэнь үндэһэлжэ, уншалгын шанар программын эрилтын ёһоор нарижуулха.

«Түрэлхи хэлэн» номой удха

Ном соо оруулагдаһан зохёолнууд бага наһанай һурагшадай хүгжэлтын психологическа онсо өөрэ зүйлнүүд, тэдэнэй оршон байдалы эзэмдэн ойлгохо эрмэлзэл, ухаан бодолой, мэдэрэлэй хүгжэлтэ хараада абтаһан байна.

- 2 классай литературна уншалгын программа удаадахи бүлэгүүдһээ бүридэнэ:
1. Уншаха, шагнаха зохёолнууд;
2. Текстээр хүдэлмэрилжэ хэлэлгын мэдэсэ болон шадабари хүгжөөлгэ;

3. Зохёохы ажаябуулгын оршон байдалда сэдхэлэй мэдэрэлтэйгээр хандалгын дүүршэл баяжуулга болон хүгжөөлгэ;

4. Турэлхи хэлэн.

Уншаха номой гол удхань дээдэ хэмжээнэй элдэб жанрай уран зохёолнууд болоно. Тэдэнэй авторнууд гэдэл: буряад литературыын классигууд Х. Намсараев, А. Жамбалон, Ч. Цыдендамбаев, Ж. Балданжабон, Ц. Номтоев, Ц.-Д. Дондокова, Б. Абидуев, Ц.-Б. Бадмаев, мүнөө үеын буряад литературыын уран зохёолшод М. Чойбонов, А. Доноев, Г. Дашабылов, Г. Чимитов, Б.-Ж. Гармажапов г.м. болоно.

Һурагшадай һонирхол, эрмэлзэл эдэбхижүүлхэ, ухаан бодол хүгжөөхэ зорилготойгоор «Турэлхи хэлэн» ном соо буряад арадай аман зохёолой абдарһаа онтохонууд, таабаринууд, онһон болон жороо үгэнүүд оруулагдаһан байна.

Эдэ зохёолнуудые оруулхадаа, һурагшадай ганса эрдэм элбэгжүүлхэ гэжэ оролдогдоо бэшэ, харин уран зохёолнуудые научно-познавательна зохёолнуудһаа илгаруулха шадабаритай болгохо, тэдэнэй үүгэнүүдтэ анхаржа хургаха гэнэн зорилго табигдана.

Зохёолнуудай һүүлдэ үгтэһэн даабаринууд һурагшадай литературна хүгжэлтэдэ онсо үүргэ дүүргэхэ зорилготойгоор зохёогдонхой. Тиигэжэ зарим зохёолнуудые зэргэсүүлэн үзэхэдөө, уран зохёолшо бүхэн оршон байгаалие, ажаһуудалые өөр өөрынхээрэ хадуун абадаг байһыень анхаруулха гэнэн зорилготой.

«Турэлхи хэлэн» номой удхадань буряад арадай ёһо заншалнуудһаа, хургаал заабаринуудһаа зарим зүйлнүүд оруулагданхай. Һурагшад эдэ зохёолнуудые уншахадаа, түрэл арадайнгаа нангин һргаалнуудые мэдэхэ болоод, сахижа ябахань дамжаггүй.

Эхин хургуулида буряад хэлэ үзэхэ методикын хүгжэлтын түүхэдэ анха түрүүшынхиеэ драматическа жанрай зохёол орууладанхай. Тиихэдэ һурагшад литературыын гурбан шухала жанрнуудтай танилсаха, онсонуудыень мэдэхэ болохо.

Календарна-тематическа түсэб

Һуралсалай жэл соо 68 саг үгтэнэ, неделидэ 2 саг

№	Хэшээлэй сэдэб	Үнгэргэгдэхэ саг
1	Сентябриин нэгэнэй һайндэр. С.Содномова	06.09
2	Мэндэ амар, хургуулим! Б.Гармаев	09.09
3	Шүлэгэй бадагууд	13.09
4	Хэлэмни аман соогоо. Д.Ошоров	16.09
5	Намарай эхин. Б.Санжин	20.09
6	Намарай шэнжэ. Ц.-Д. Дондокова	23.09
7	Намарай ой соо. Ч. Цыдендамбаев	27.09
8	Галуудай бусалган. Ц.-Д.Хамаев	30.09
9	Хүбүүхэн ба зүгы. А.Тороев	04.10
10	Хартаабха. Д.Жалсараев	07.10
11	Тоонто нютагнай һайхан. Э.Дугаров	11.10
12	Буряадайм нютагууд. Э. Дугаров	14.10
13	Буряад һайхан уласнай	18.10
14	Буряад орон. Ц.-Ж. Жимбиев	21.10
15	Аглагхан уужам Ага нютаг	25.10
16	Агамни. Ц.Цыдыпова	28.10
17	Ая гангата Усть-Орда нютаг	08.11
18	Усть-Орда. М.Хамгушкеева	11.11
19	Байгал	15.11
20	Хэн һайн, хэн мууб? Ц.-Д.Дондокова	18.11

21	Аша хүбүүн. М. Осодоев	22.11
22	Хоёр нүхэдэй хүсэл. Д.Жалсараев	25.11
23	Улаан тобшо. Д.Ошоров	29.11
24	Мартамхай Мархай. А.Мангатханов	02.12
25	Һалан һамажаб, һамбааша ямаан. Г.Чимитов	06.12
26	Доһолон хүн. Д.Ошоров	09.12
27	Та. Ж. Балданжабон	13.12
28	Үбэлэй ааша. К.Ушинский	16.12
29	Түрүүшын саһан. Ц-Д. Дондогой	20.12
30	Саһан хүгжэм. Ц-Д.Дондокова	23.12
31	Саһан. Ц-Б.Бадмаев	27.12
32	Һонирхолтой асуудал. Г.Бадмаева	30.12
33	Ёлкын дуун. Ц-Ж. Жимбиев	10.01
34	Боосоогоо алдаһан Булад. Д. Ошоров	13.01
35	Таабаринууд	17.01
36	Онһон үгэнүүд	20.01
37	Хошоо үгэнүүд	24.01
38	Жороо үгэнүүд	27.01
39	Ёохорой дуунууд	31.01
40	Шоные мэхэлһэн шандаган. Онтохон	03.02
41	Хулгана тэмээн хоёр. Онтохон	07.02
42	Мэхэтэй эрэ таһяа. Онтохон	10.02
43	Аргатай түлешэн. Онтохон	14.02
44	Үгытэй үншэн басаган. Онтохон	17.02
45	Будамшуу. Онтохон	20.02
46	Сагаан һараар! М.Чойбонов	24.02
47	Арбан хоёр жэл. Г.Дашабылов	28.02
48	Сагаалган. Ц.Цырендоржиев	02.03
49	Сагаалганай бэлэг. Г.Бадмаева	06.03
50	Хабар ерэбэ. Ц.Цыдыпова	09.03
51	Март. Ж.Зимин	12.03
52	Ургыхан. Ч.Цыдендамбаев	16.03
53	Эжымни гамтайхан. Ц-Д. Дондогой	20.03
54	Бэлэг. Г.Бадмаева	23.03
55	Манай нютаг. Х.Намсараев	03.04
56	Хонин мөөрэдэг гү, маарадаг гү? Ц-Б. Бадмаев	06.04
57	Муура багша. Б.Абидуев	10.04
58	Минии гүлгэн. Э.Дугаров	13.04
59	Би космонавт болохоб. Г.Чимитов	17.04
60	Батын үбгэн баабай. Ц. Номтоев	20.04
61	Табан хушуу мал. Г. Чимитов	24.04
62	Тугал. Унаган. Хурьган. Эшэгэн. Ботогон. Ж.Лодой	27.04
63	Табан нүхэд. Г.Чимитов	04.05
64	Шагай наадан. Ц-Б. Бадмаев	11.05
65	Тэхэ Бабанын түүхэ. Б.Абидуев	15.05
66	Уран дархан. Ф.Цыренжапов	18.05
67	Уншалга шалгалта	22.05
68	Жэл соо үзһэнөө дабталга	25.05

Нуралсалай жэлэй эсэстэ 2-дохи классай хурагшад турэлхи хэлээр нимэ мэдэсэ ба дүй дүршэлтэй болохо:

Уншалгын дүршэлнүүд:

- Уншаһан юумэнэйнгээ удхыень ойлгон, зүбөөр, нэгэ жэгдээр, уран гоёор, үгэнүүдые бүхэлээрнь уншалга (жэлэй һүүлдэ минута соо 40-50 үгэ);
- Логическа сохилто ба мэдүүлэлнүүдэй, текстын хубинуудай хоорондохи зогсолто (пауза) баримталан уншалга;
- Уншаһан материалаингаа удхые интонацияр харуулжа шадаха.

Текст дээрэ хэгдэхэ хүдэлмэри:

- Рассказ соохи үйлын хубарил оложо шадаха;
- Уншаһан текстые гүйсэд удхатай хубинуудта өөрынгоо арга шадалаар хубаажа шадаха;
- Бүхэли рассказай болон тэрэнэй хубиин шухала удхые илгажа шадаха;
- Үйлэдэгшэ нюурнуудай ябадалда сэгнэлтэ үгэжэ хураха;
- Уншаһан юумэнэйнгээ удхые ойлгоод, тобшохоноор хэлэжэ шадаха;
- Уншаһан текстын удхые харуулһан зурагуудаар хөөрөжэ шадаха;
- Үйлэдэгшэ нюурнуудые, байгаали, үйлэ харуулһан үгэнүүдые, мэдүүлэлнүүдые текст сооһоо өөрөө оложо шадаха;
- Өөрынгөө хараһан, дуулаһан юумэн тухайгаа хөөрөжэ шадаха;
- Уран зохёолнуудай жанрнуудай зарим онсо илгаануудтай практическа танилсалга: онтохон соохи жэгтэй гайхамшагтай юумэнууд тухай, шулэгүүдэй онсо илгаа тухай.

Турэлхи хэлээр ба уншалгаар 1-4-дэхи классуудай хурагшад мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ

Уншалгын дадал сэгнэлгэ

1-дэхи класста уншалгын дадал хадаа «Үзэглэл» ба «Уншаха ном» соохи текст хурагшад хэр зэргэ уншадаг болоһые ажаглалга дээрэһээ сэгнэгдэхэ ёһотой. Текст дээрэ хүдэлхэ шадабари хараадаа абан, класс бүридэ программын эрилтын үндэһөөр табигдаһан хэмжээ баримталан, хурагшад уншалгын дүршэл сэгнэхэ.

«5» сэгнэлтэ хэрбээ:

- а) 1-дэхи классай хурагшын үгэнүүдые бүхэлээр (3-4 үгэнүүдые -үенүүдээр), һэлгэн, хазагайруулангүй, үзэг гээнгүйгөөр, удаан аялгануудые зүбөөр, запятой, точкын һүүлдэ зогсолто зүбөөр хэрэглэн уншахадань;
- б) 2-4-дэхи классуудта удхын сохилто баримталан, сэгнэлтын тэмдэг зүбөөр илган уншахадань; уншаһан текстын гол удха зүбөөр ойлгоод, хэлэжэ, хөөрөжэ шадаа һаань;
- в) 3-4-дэхи классудай хурагшадта уншаһан текст хубинуудта хубаажа шадаа һаань;
- г) шүлэг сээжээр хэлэхэдээ, үгэнүүдээ зүбөөр, нэгэшье торонгүй, уран гоёор уншаһан байхадань табиха.

«4» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

- а) уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа һаань, сэгнэлтын тэмдэгтэй хойно

- (точко, запятой, асууһан ба шангадхаһан) зогсолто хээгүй һаань;
 б) сээжээр уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа һаань гү, али сэгнэлтын тэмдэг хоолойгоороо илгаагүй һаань, уншаһан текстынгээ удха зүбөөр ойлгобошье, тэрэнээ тодо бэшээр найруулан хөөрөө һаань;
 в) уншаһанаа хөөрөжэ үгэхэдөө, зарим нэгэ ушарта торолсожо, багшын туһаламжаар заһажа хэлэһэн байхадань табиha.

«3» сэгнэлтэ хэрбээ һурагшын:

- а) уншахадаа, үгэ хазагайруулжа гү, али үгэ ба үенуудые хэлгүүлжэ, орхижо, 4-5 алдуу гаргаа һаань, эли тодоор уншаагүй һаань;
 б) уншаһан текстынгээ гол удха багшын туһаламжаар хэлэжэ шадаа һаань;
 в) сээжээр уншахадаа, текст гүйсэд мэдэхэгүй, сэгнэлтын тэмдэгүүдтэ зогсолто хээгүй һаань;
 г) хэлэлгэ соогоо алдуу гаргахадаа (үгэ буруу хэрэглэхэ, мэдүүлэл дутуу, үсөөн үгэтэй г.м.), уншаһан текстынгээ удаа дараа алдаашье һаа, найруулан хэлэжэ шададаг байхадань табиha.

«2» сэгнэлтэ хэрбээ һурагшын:

- а) үгэ бүхэниие таһалдангыар, сэгнэлтын тэмдэгтэ зогсолто хэнгүй уншахада, 6-наа үлүү алдуу гаргахадань;
 б) сээжээр уншаха текстынгээ ехэнхи хубиие мэдэхэгүйдэ, абьян ба үзэгүүдые хазагайруулжа, 6-наа үлүү алдуу гаргахадань;
 в) уншаһан текстынгээ гол удха хэлэжэ шадаагүй һаань;
 г) текстын удхын удаа дараа найруулан хэлэжэ шададаггүй, хэлэлгэдээ олон алдуу гаргадаг байхадань табиha.

Һуралсалай жэлдэ уншалгаар һурагшадай дадал саг үргэлжэ шалгагдажа байха ёһотой (четверть бүхэнэй һүүл багаар). 1-4-дэхи клаасуудта һурагшадай уншаагүй тусхай текст ондоо ном сооһоо абтаха, һурагша бүхэнэй дүршэл шалгахын тула нэгэ текст хэрэглэхэ.

Нэгэ минута соо уншаһан үгэнүүдэй тоо хараадаа абажа, сэгнэлтэ иигээжэ табиha:

класс	Сэгнэлтэ болон уншаха текстын үгын тоо			
	«5»	«4»	«3»	«2»
1	30-һаа дээшээ	15 - 20	15 доошоо	-
2	40-һөө дээшээ	30 - 40	25 - 30	25 - һаа доошоо
3	60-һаа дээшээ	50 - 60	35 - 50	35 - һаа доошоо
4	70-һаа дээшээ	60 - 70	45 - 60	45 - һаа доошоо

Багшын ба үхибүүдэй хэрэглэхэ литература:

- Б.Б. Батоев «Методическа заабаринууд». Улаан – Үдэ: Бурядай номой хэблэл, 1987.
 Д.Д. Ошоров «Методическа заабаринууд». Улаан – Үдэ: Бурядай номой хэблэл, 1987.
 Д.Д. Дарижапова «Диктантнуудай ба изложенинүүдэй суглуулбари».
 С.Ц. Содномов «Диктантнуудай суглуулбари». Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2006.
 В.Д. Патаева «Буряад уран һайхан арадай аман зохёол холбон үзэлгэ». Улаан – Үдэ, 1995
 Л.Д. Шагдаров «Буряад, ород оньһон, хошоо үгэнүүд». Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 1996.
 С.А. Ошорова «Буряад аман зохёол». Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2003.
 В.Б. Гомбоев «Һонирхолтой нааданууд». Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2009.
 Б.Б. Лхасаранова «Буряад хэлэнэй орфоэпи». Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2009.
 Д.С. Базарсадаева «Булагай эхин». Агын хэблэлэй байшан, 2003.
 В.Б.-Н. Намсарайн «Буряад онтохонууд». Улаан – Үдэ: Бурядай номой хэблэл, 1988.
 В.Ш. Гулгаров «Буряад үльгэрнүүд» Улаан – Үдэ: Бурядай номой хэблэл, 1988.
 С.Д. Бабуев «Магтаал, үрээл, соло». Улаан – Үдэ: Бурядай номой хэблэл, 1995.
 С.М. Бабушкин «Буряад – ород словарь». Улаан – Үдэ, 1992

- К.М. Черемисов «Ород- буряад словарь». Улаан – Үдэ, 1988.
- Ц.Б. Будаев «Онъһон үгэ оншотой». Улаан – Үдэ: Буряадай номой хэблэл, 1988.
- Д.Д. Могоева «Тунһатай болооб». Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2003.
- Д.Н. Сультимов «Гуталгүй гулабхаа». Улаан – Үдэ: Буряадай номой хэблэл, 1993.
- Д.Д. Ошоров «Сасуутан ». Улаан – Үдэ: Буряадай номой хэблэл, 1988.
- У.Е. Мангутова «Сагаалганай наадан салгидаһаар...». Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2007.
- Д.Д. Ошоров «Табан хурган». Улаан – Үдэ: Буряадай номой хэблэл, 1997.